

УДК 343.15

Бобечко Назар Ростиславович –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка

Nazar R. Bobechko –

candidate of juridical sciences, associate professor
of the department of criminal procedure and criminalistics
Ivan Franko National University of Lviv
(1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine)

Зміна вироку чи ухвали судом апеляційної та касаційної інстанції

Розглянуто один з кримінальних процесуальних засобів усунення порушень закону – зміна вироку чи ухвали судом апеляційної та касаційної інстанції. Аналізуючи відповідні норми КПК України, а також погляди дослідників, автор подає своє бачення питань, що входять до предмета дослідження, висловлює пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального закону України.

Ключові слова: апеляційне та касаційне провадження, суд апеляційної та касаційної інстанції, наслідки апеляційного та касаційного розгляду, зміна судового рішення.

Рассмотрено одно из уголовно-процессуальных средств исправления нарушений закона – изменение приговора или определения судом апелляционной и кассационной инстанции. Анализируя соответствующие нормы УПК Украины, взгляды исследователей, автор наводит свое видение вопросов, что входят в предмет исследования, вносит предложения по усовершенствованию уголовно-процессуального закона Украины.

Ключевые слова: апелляционное и кассационное производство, суд апелляционной и кассационной инстанции, последствия апелляционного и кассационного рассмотрения, изменение судебного решения.

N.R. Bobechko Alteration of a Sentence or Ruling by the Court of Appeal and Cassation Instance

Historically, the alteration of judgment introduced as exclusive authority of appellate court, so it has the nature of correction. However, with the expiry of the century and reforming the criminal procedural legislation the alteration of judgment has appeared among the arsenal of the cassation court decisions.

Such decision allows the court of appeal and cassation instance to remove independently the revealed infringements, without appointing a new trial in the first or appellate instance court and without directing the criminal case to pre-judicial investigation, under condition of absence of the circumstances pulling the elimination of criminal proceedings.

Availability of the alteration of judgment among authority of the appellate and cassation court is explained not only by the interests of procedural economy but also warning of possible repeated infringement, even much more significant. Possibility of independent elimination of the revealed infringements by entering corresponding corrections into the judgment is an indicator of efficiency of this or that form of the judgments revision, allows to carry out by rational method of the task, both corresponding stage of criminal procedure, and criminal procedure as a whole.

The sentence or determination alteration has a number of the signs, allowing to differentiate the given judgment of appeal and cassation instance from its other decisions accepted behind the results of appeal and cassation proceedings.

First of all, judgment change can be combined only with improvement of the accused person position. The ban to make worse of the position of accused by the alteration of a sentence or determination is valid even if the prosecutor, the victim or his representative have submitted an appeal against the interests of accused.

The alteration of a sentence or determination by court appeal (under condition of research of the evidence which are available in criminal case) and cassation instance is performed only within the limits of those facts

and circumstances that are established by subordinate court and are reflected in its decision. The reevaluation of the evidence by superior court in connection with their erroneous evaluation of subordinate instance takes place in this case. The alteration of the judgment by appellate instance can be substantiated by new evidence if they have been researched during appeal trial under the petition of the criminal proceeding participants.

The alteration of a sentence or determination can concern questions of criminal law, criminal procedure and civil law. The changes which are brought by appeal and cassation instance into a sentence or determination, can concern not only those accused about which there is a speech in appeal, but also those in which relation the appeal has not been submitted.

The alteration of the judgment does not mean cancellation of the given act of justice and replacement with its other procedural document. All changes of the judgment can be brought only by adjudication of the determination which contains the amendments to the reviewed judgment.

Keywords: *appeal and cassation proceedings, court of appeal and cassation instance, a consequence of appeal and cassation consideration, alteration of judgment.*

Постановка проблеми. З метою оптимізації та підвищення ефективності кримінального провадження, що не пов'язане з пануванням політичної юстиції, враховує стрімкий розвиток суспільних відносин і водночас базується на реальних можливостях економіки держави, значна увага повинна приділятися питанням діяльності суду.

У зв'язку із здійсненою докорінною перебудовою кримінальної процесуальної діяльності у судових стадіях вітчизняного кримінального судочинства, особливий теоретичний і практичний інтерес становлять положення КПК України щодо таких форм оскарження й перевірки судових рішень як апеляційне та касаційне провадження, зокрема норм, що регламентують функціональні повноваження суду апеляційної та касаційної інстанції. Одним з таких повноважень є зміна оскарженого вироку чи ухвали.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституту зміни судового рішення присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких важливе місце займають роботи В.Б. Алексеєва, І.Є. Берегового, В.С. Глушкова, Д.О. Захарова, Г.М. Омеляненко, І.Д. Перлова, А.Л. Рівліна, М.С. Строговича, В.М. Хотенця, О.С. Червоткіна та інших, що сприяло розвитку теорії і практики його застосування.

Невирішені раніше проблеми. Водночас більшість досліджень була опублікована кілька десятків років тому і їх автори, оцінюючи інші політико-правові умови та законодавчі положення, об'єктивно не могли охопити проблеми, що виникли за останні роки. Аналіз кримінального процесуального законодавства

України дозволив виявити ряд аспектів, не врахованих при конструюванні норм, що регламентують зміну вироку чи ухвали судом апеляційної та касаційної інстанції. Утім вони мають важливе значення для підвищення ефективності діяльності судів вищого рівня.

Метою статті є дослідження зміни вироку чи ухвали як одного з повноважень судів апеляційної та касаційної інстанції у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Історично зміна судового рішення запроваджена як виняткове повноваження апеляційної інстанції, тому має реформаційний характер. Однак зі впливом століть та реформуванням кримінального процесуального законодавства опинилось і серед арсеналу рішень касаційного суду.

Таке рішення дозволяє суду апеляційної та касаційної інстанції самостійно усунути виявлені порушення, не призначаючи новий розгляд кримінального провадження у суді першої чи апеляційної інстанції та не направляючи його до органу досудового розслідування, за умови відсутності обставин, що тягнуть закриття кримінального провадження.

Наявність аналізованого рішення серед повноважень суду апеляційної та касаційної інстанції пояснюється не тільки інтересами процесуальної економії (скасування судового рішення, всупереч можливості виправлення допущеного порушення при новому провадженні, спричиняє тяганину, нераціональне використання процесуальних засобів, певну невизначеність для учасників кримінального провадження), але й

попередженням можливого повторного, в тому числі й значно істотнішого порушення. Можливість самостійного усунення виявлених порушень шляхом внесення відповідних коректив у судові рішення є показником ефективності тієї чи іншої форми оскарження й перевірки судових рішень, дозволяє у раціональний спосіб виконати завдання як відповідної стадії кримінального судочинства, так і кримінального провадження загалом.

Таке повноваження з'являється у касаційній інстанції, насамперед, тоді, коли суд, який вирішив справу, допустив порушення у застосуванні кримінально-правових норм, що проявилось у помилковій кримінально-правовій кваліфікації діяння або призначенні явно несправедливого покарання, а наявних у матеріалах кримінального провадження даних достатньо, щоб змінити вирок.

Апеляційний та касаційний суд може вдатись до внесення змін у судові рішення, якщо допущені й істотні порушення кримінального процесуального закону, які не тягнуть його скасування. Так, суд вищої інстанції може виключити з мотивувальної частини вироку обвинувачення, яке не розглядалось судом першої інстанції, змінити підставу для закриття кримінального провадження.

Зміна вироку чи ухвали характеризується певними ознаками, що дозволяють розмежувати дане рішення суду апеляційної та касаційної інстанції від інших його рішень, ухвалених за наслідками апеляційного та касаційного розгляду.

Ознакою зміни вироку А.Л. Ривлін вважав ухвалення такого рішення тільки ґрунтуючись на фактах, встановлених у вирокі [1, с. 221]. В.Б. Алексєєв до ознак зміни вироку відносив заборону погіршувати становище обвинуваченого та ухвалення такого рішення на підставі встановлених судом першої інстанції обставин і підтверджених ними доказів [2, с. 24-25].

Названі ознаки були уточнені та доповнені І.Є. Береговим. Так, автор конкретизував другу ознаку, зазначивши, що зміна може стосуватися тільки фактів і тверджень, що знайшли відображення у вирокі. До інших ознак зміни вироку вчений відніс обов'язкове мотивування в ухвалі суду вищого рівня зміни вироку з посиланням на конкретний

пункт кримінального процесуального закону, яким передбачено відповідну підставу для зміни, а також здійснення зміни вироку тільки в умовах кримінальної процесуальної діяльності вищої судової інстанції [3, с. 14-15].

Дві останні запропоновані ознаки зміни судового рішення викликають застереження. Мотивованою повинна бути будь-яка ухвала суду апеляційної та касаційної інстанції, незалежно від того, чи нею рішення суду нижчого рівня змінюється, скасовується або залишається без змін. Крім того, кожне рішення суду вищого рівня має ухвалюватися в межах наданих йому кримінальним процесуальним законом повноважень. Для прикладу, касаційна інстанція, на відміну від апеляційної, не вправі внести зміни до судового рішення на підставі нових доказів. Тож аналізовані положення не можуть вважатися ознаками зміни судового рішення, оскільки не дозволяють провести розмежування з іншими рішеннями суду вищого рівня, що ухвалюються за наслідками апеляційного та касаційного розгляду.

Значно ширший перелік ознак зміни вироку навів В.С. Глушков: а) будь-які зміни вироку можуть бути спрямовані тільки у бік покращення становища обвинуваченого; б) зміна вироку обмежена рамками тих фактів і обставин, які встановлені судом першої інстанції та відображені у його вирокі; в) зміна вироку може стосуватися не лише тих обвинувачених, про яких йде мова у поданій скарзі, але й тих, в інтересах яких вирок не оскаржений; г) зміна вироку ґрунтується не тільки на матеріалах кримінального провадження, але й на додаткових матеріалах, поданих до суду вищої інстанції; д) зміна вироку не означає анулювання акта правосуддя і заміни його іншим процесуальним документом [4, с. 9-10].

Водночас, й така сукупність ознак не здатна повною мірою охарактеризувати інститут зміни судового рішення вищою судовою інстанцією. По-перше, серед ознак цього інституту варто відобразити те, що зміні можуть підлягати не тільки вирокі, але й ухвали суду. По-друге, доцільно зазначити, що зміненним може бути не лише обвинувальний, але й виправдувальний вирок. По-третє, наведений перелік ознак необхідно доповнити положенням про те, що зміна вироку або ухвали може стосуватися питань кримінально-правового,

кримінально процесуального та цивільно-правового характеру.

На думку О.С. Червоткіна, зміна вироку означає заміну його тільки у певній частині; в іншій частині він залишається без змін. Таке рішення не торкається суті вироку, а вносяться лише зміни, які мають характер виправлення помилок суду першої інстанції, що не тягнуть погіршення становища обвинуваченого [5, с. 228].

Наведені твердження не видаються переконливими. Насамперед, зміна судового рішення не передбачає його заміну навіть у певній частині. Про заміну судового рішення можна вести мову тільки у разі скасування вироку та ухвалення нового вироку, що належить до повноважень апеляційної інстанції. У цьому випадку вирок буде замінити собою повністю або у певній частині вирок суду першої інстанції. Якщо застосування закону України про менш тяжке кримінальне правопорушення, пом'якшення покарання, корекція сум, що підлягають стягненню, не стосуються суті вироку, то які ж поправки, що вносить суд вищого рівня до вироку, мають стосунок до його суті?

Беручи до уваги вищевикладене, до ознак, що характеризують зміну судового рішення апеляційною та касаційною інстанцією, як одне з рішень, що ухвалюється за наслідками апеляційного і касаційного розгляду, належать: 1) зміна судового рішення може бути спрямована лише у бік покращення становища обвинуваченого (засудженого, виправданого, особи, щодо якої застосовано примусові заходи виховного чи медичного характеру, або кримінальне провадження закрито). Заборона погіршувати становище обвинуваченого при зміні вироку чи ухвали діє, навіть, у випадку подання всупереч його інтересам апеляційної чи касаційної скарги прокурором, потерпілим або його представником; 2) зміна вироку або ухвали судом апеляційної (за умови дослідження доказів, наявних у матеріалах кримінального провадження) та касаційної інстанції здійснюються тільки в межах тих фактів і обставин, які встановлені судом нижчого рівня та відображені у його рішенні. У цьому випадку має місце переоцінка доказів судом вищого рівня з огляду на помилкову оцінку, здійснену судом нижчої інстанції. При цьому варто зазначити, що

в апеляційної та касаційної інстанції не повинно бути жодних сумнівів щодо належності, допустимості та достовірності таких доказів; 3) зміна судового рішення апеляційною інстанцією може бути обґрунтована й новими доказами, у разі їх дослідження під час апеляційного розгляду за клопотанням учасників судового провадження. Такий випадок характеризується новою оцінкою доказів із встановленням на її підставі нових фактичних обставин; 4) зміна вироку або ухвали може стосуватися питань кримінально-правового, кримінального процесуального та цивільно-правового характеру; 5) зміни, які вносить апеляційна та касаційна інстанція до вироку чи ухвали, можуть стосуватись не тільки тих обвинувачених (засуджених, виправданих, осіб, щодо яких застосовано примусові заходи виховного чи медичного характеру, або кримінальне провадження закрито), про яких йде мова в апеляційній чи касаційній скарзі, але й тих, щодо яких даний процесуальний документ не подано; 6) зміна судового рішення апеляційною та касаційною інстанцією не означає анулювання даного акту правосуддя та заміну його іншим процесуальним документом; 7) усі зміни до судового рішення можуть бути внесені лише шляхом винесення ухвали, яка вносить поправки у переглянуте судове рішення.

Варто зазначити, що зміна судового рішення, до якої вдається суд апеляційної інстанції згідно кримінального процесуального законодавства Італійської Республіки, Республіки Польща, Словацької Республіки Французької Республіки, Чеської Республіки істотно відрізняється від рішення, передбаченого у ст. 408 КПК України, оскільки зводиться до скасування вироку та ухвалення нового вироку. Подібний вітчизняній зміні судового рішення інститут запроваджений у КПК Республіки Білорусь, Республіки Болгарія, Російської Федерації, Республіці Казахстан з тим винятком, що за скаргою представників сторони обвинувачення зміна вироку може й погіршувати становище обвинуваченого.

Глава 32 КПК України, встановлюючи рішення, які вправі прийняти касаційний суд за результатами касаційного розгляду, тим не менше, не містить окремої статті, яка б регламентувала зміну ним вироку чи ухвали. Тому при вирішенні питання про зміну судових

рішень касаційною інстанцією, слід керуватись ст. 408 КПК України.

Перейдемо до її аналізу.

Відповідно до п.1 ч.1 ст. 408 КПК України вирок підлягає зміні *у разі пом'якшення призначеного покарання, якщо суд апеляційної інстанції визнає, що покарання за своєю суворістю не відповідає тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.*

Наведене законодавче положення уповноважує апеляційну та касаційну інстанцію, не скасовуючи вирок, пом'якшити вид або розмір покарання, якщо суд нижчого рівня за правильної кримінально-правової кваліфікації призначив обвинуваченому явно суворе покарання.

Д.О. Захаров запропонував удосконалити формулювання п.1 ч.1 ст. 408 КПК України, вказавши, що покарання може також пом'якшуватися й в силу порушення судом першої інстанції норм КК України, які встановлюють правила призначення покарання [6, с. 13-14].

Загалом погоджуючись з ідеєю розширення змісту ч.1 ст. 408 КПК України, необхідно зазначити, що п.1 ч.1 аналізованої статті необхідно удосконалити в іншому напрямі. Фактично в даному положенні відображений один з проявів невідповідності призначеного покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого (ст. 414 КПК України). Тобто дана підстава для зміни вироку має самостійне значення. Як відомо, п.3 ч.1 ст. 65 КК України при призначенні покарання вимагає враховувати не тільки ступінь тяжкості вчиненого злочину та особу винного, але й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Вказівкою на такі обставини й варто доповнити редакцію п.1 ч.1 ст. 408 КПК України. Врахування таких обставин є одним із загальних правил призначення покарання.

Водночас, у ч.1 ст. 408 КПК України окремо не визначений випадок зміни вироку, пов'язаний з порушенням судом нижчого рівня інших загальних (у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України; врахування положень Загальної частини КК України; пріоритет менш суворого виду покарання з числа передбачених

законом за вчинене кримінальне правопорушення; урахування впливу призначеного покарання на виправлення винуватого та запобігання вчинення ним нових кримінальних правопорушень), а також спеціальних правил (призначення покарання особі, визнаній обмежено осудною; призначення покарання особі, яка вчинила злочин під час виконання спеціального завдання з попередження або розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; призначення покарання особі, яка вчинила незакінчений злочин або злочин у співчасті; призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом; призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання; призначення покарання за сукупністю злочинів і сукупністю вироків; призначення покарання неповнолітньому) призначення покарання.

Однак в судовій практиці дана підстава для зміни вироку є доволі поширеною [7; 8].

Оскільки аналізований випадок зміни вироку містить чималу кількість правових ситуацій, його варто формалізувати у вигляді окремого пункту ч.1 ст. 408 КПК України – «пом'якшення призначеного покарання, якщо визнає недотримання судом першої інстанції інших вимог закону України про кримінальну відповідальність, що встановлюють правила призначення покарання».

При неправильному застосуванні у вироку правила поглинання покарання замість правила складання апеляційний та касаційний суд вправі застосувати правило складання, не перевищуючи при цьому розміру покарання, визначеного вироком. Крім того, апеляційна та касаційна інстанція може частково або повністю приєднати невідбуту частину покарання за попереднім кримінальним правопорушенням, якщо судом першої інстанції при призначенні покарання за кількома вироками застосовано поглинання одного покарання другим всупереч закону. В цьому випадку остаточне покарання також не повинно перевищувати розміру покарання, призначеного у вироку.

Апеляційний та касаційний суд уповноважений змінити вирок та призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в

санкції статті за це кримінальне правопорушення. Видається, що апеляційний та касаційний суд за наявності певних обставин може пом'якшити призначене покарання і нижче розміру, передбаченого санкцією відповідної статті Особливої частини КК України. Пом'якшуючи обвинуваченому (засудженому) основне покарання, апеляційна та касаційна інстанція уповноважена змінити або залишити вирок без змін в частині призначеного обвинуваченому (засудженому) додаткового покарання.

Апеляційний та касаційний суд вправі виключити з вироку застосування додаткового покарання (наприклад, конфіскацію майна), зменшити його розмір (наприклад, строк, протягом якого забороняється обіймати певні посади). Однак у тому випадку, коли суд нижчого рівня не вказав строк додаткового покарання, суд апеляційної та касаційної інстанції не вправі його встановити навіть у мінімальному розмірі. Додаткове покарання, якщо вирок не підлягає скасуванню, повинно бути виключене. Додаткове покарання підлягає виключенню з вироку і в тому разі, коли суд першої чи апеляційної інстанції призначив таке покарання за сукупністю злочинів, не вказавши про його застосування щодо жодного із злочинів, які входять до сукупності.

Крім того, у ч.1 ст. 408 КПК України належить зафіксувати й ситуацію, пов'язану з корекцією апеляційним судом вироку в частині застосування заходу кримінально-правового характеру до юридичної особи – «пом'якшення застосованого заходу кримінально-правового характеру до юридичної особи, якщо суд апеляційної інстанції визнає, що захід кримінально-правового характеру за своєю суворістю не відповідає ступеню тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступеню здійснення злочинного наміру, розміру завданої шкоди, характеру та розміру неправомірної винагороди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою, вжитих юридичною особою заходів для запобігання злочину».

У такий спосіб ч.1 ст. 408 КПК України відображатиме прояви обох кримінально-правових підстав у частині застосування заходів кримінально-правового характеру.

Згідно з п.2 ч.1 ст. 408 КПК України вирок підлягає зміні у випадку *зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення*.

Навіть поверхневе ознайомлення зі змістом даного випадку для зміни вироку дозволяє стверджувати про низку недоліків редакції п.2 ч.1 ст. 408 КПК України. По-перше, у формулюванні наведеного пункту невиправдано вжито родове поняття «правова кваліфікація». Дане поняття у теорії права традиційно розглядається щодо сфери порушень у тій чи іншій галузі права. Оскільки у п.2 ч.1 ст. 408 КПК України йдеться про галузь кримінального права, то поняття, що вживається у його змісті, має бути конкретизованим, видовим – «кримінально-правова кваліфікація». По-друге, зміна кримінально-правової кваліфікації може передбачати відмінне застосування не тільки статті (частини статті), але й пункту статті закону України про кримінальну відповідальність.

Для всебічної характеристики даної підстави для зміни вироку необхідно дати визначення понять «кримінально-правова кваліфікація» та «зміна кримінально-правової кваліфікації». Вказані поняття досліджені у теорії кримінального права.

Під кримінально-правовою кваліфікацією розуміється оцінка діяння, яке заподіяло чи могло заподіяти істотну шкоду та характеризується ознаками кримінальної протиправності, що полягає у визначенні того, якою статтею (частиною, пунктом статті) кримінального закону передбачене вказане діяння [9, с. 43]. Подібне визначення даного поняття дають й інші вітчизняні дослідники [10, с. 11-12; 11, с. 52].

Зміна кримінально-правової кваліфікації розглядається як виправлення, поправка кримінально-правової оцінки діяння, внаслідок чого з'являється нова формула кваліфікації та нове формулювання обвинувачення [9, с. 450-451].

Беручи до уваги висвітлені у доктрині кримінального права підходи до підстав зміни кримінально-правової кваліфікації [12, с. 274; 9, с. 453; 10, с. 16], підставами для зміни

кримінально-правової кваліфікації в контексті п.2 ч.1 ст. 408 КПК України є: а) встановлення нових обставин кримінального провадження, або ж, навпаки, визнання недоведеними тих обставин, які були покладені в основу кримінально-правової кваліфікації; б) зміна кримінального закону в бік пом'якшення кримінальної відповідальності; в) виявлення помилки у кримінально-правовій кваліфікації; г) оприлюднення постанови Верховного Суду України про неправильність кримінально-правової кваліфікації, здійсненої касаційною інстанцією, із вказівкою, як саме має бути застосована відповідна норма закону України про кримінальну відповідальність, якщо судом нижчого рівня діяння було кваліфіковане всупереч такому висновку Верховного Суду України без наведення відповідних мотивів; д) прийняття Конституційним Судом України рішення про неконституційність норми закону України про кримінальну відповідальність, застосованої в процесі кримінально-правової кваліфікації, або здійснення ним офіційного тлумачення норми закону України про кримінальну відповідальність, якщо її застосування пов'язане із зміною попередньої кримінально-правової кваліфікації.

Під менш тяжким кримінальним правопорушенням, про яке йдеться у п.2 ч.1 ст. 408 КПК України, розуміється кримінальне правопорушення, санкція якого передбачає менш суворе покарання. При цьому до уваги беруться вид та розміри основних покарань, а також додаткові покарання, визначені санкцією статті Особливої частини КК України.

Водночас, при визначенні того, чи кримінальне правопорушення є менш тяжким, не враховуються: класифікація злочинів залежно від ступеня тяжкості, стадії вчинення злочину, форма співучасті та вид співучасника, наявність множинності злочинів [9, с. 464].

Крім того слід пам'ятати, що зміна кримінально-правової кваліфікації хоч і на статтю (частину, пункт) статті Особливої частини КК України, яка передбачає менш тяжке кримінальне правопорушення, не допускається, якщо при цьому істотно змінюється характер обвинувачення, що розглядалося в суді першої інстанції та від якого захищався обвинувачений.

Тож аналізований випадок зміни вироку означає, що у разі встановлення нових обставин

кримінального провадження, або ж, навпаки, визнання недоведеними тих обставин, які були покладені в основу кримінально-правової кваліфікації, зміни кримінального закону в бік пом'якшення кримінальної відповідальності, виявлення помилки у кримінально-правовій кваліфікації, оприлюднення постанови Верховного Суду України про неправильність кримінально-правової кваліфікації, здійсненої касаційною інстанцією, із вказівкою, як саме має бути застосована відповідна норма закону України про кримінальну відповідальність, якщо судом нижчого рівня діяння було кваліфіковане всупереч висновку Верховного Суду України без наведення відповідних мотивів, а також прийняття Конституційним Судом України рішення про неконституційність норми закону України про кримінальну відповідальність, застосованої в процесі кримінально-правової кваліфікації, або здійснення ним офіційного тлумачення норми закону України про кримінальну відповідальність, якщо її застосування пов'язане із зміною попередньої кримінально-правової кваліфікації, суд апеляційної (касаційної) інстанції уповноважений, не скасовуючи вирок, змінити кримінально-правову кваліфікацію на статтю (частину, пункт статті) закону України про кримінальну відповідальність, санкція якої передбачає менш суворе покарання, із зменшенням розміру покарання чи без такого зменшення.

Діяльність апеляційного та касаційного суду по зміні кваліфікації кримінального правопорушення полягає у новій перевірці доказів, зібраних у попередніх стадіях кримінального провадження, у їх повторній оцінці, у порівнянні одержаних результатів з висновками, яких дійшов суд нижчої інстанції, а також в аналізі змісту правової норми, на підставі якої цей суд ухвалив вирок [13, с. 9].

Суд касаційної інстанції, вирішуючи питання про зміну кримінально-правової кваліфікації, уповноважений ухвалити таке рішення тільки тоді, коли обставини кримінального провадження, доведеність діянь, інкримінованих обвинуваченому, не викликають жодних сумнівів. Натомість апеляційна інстанція вправі змінити кримінально-правову кваліфікацію попередньо усунувши такі сумніви за клопотанням учасників судового провадження

про повторне дослідження обставин кримінального провадження або дослідження нових доказів. У разі наявності такого роду сумнівів за відсутності відповідних клопотань учасників судового провадження про їх усунення, в ухвалі суду апеляційної інстанції повинно бути зазначено не про зміну правової оцінки діяння обвинуваченого, а про з'ясування при новому розгляді в суді першої інстанції тих обставин, які підлягають встановленню або вимагають уточнення.

Цілком ймовірна ситуація зміни кваліфікації кримінального правопорушення без пом'якшення призначеного покарання, якщо останнє відповідає ступеню тяжкості кримінального правопорушення, особі обвинуваченого, обставинам, що пом'якшують та обтяжують покарання, а неправильно була визнана лише сама кваліфікація кримінального правопорушення [14].

Застосування закону про менш тяжке кримінальне правопорушення може виражатись у виключенні деяких пунктів, епізодів обвинувачення, що зумовлене різними причинами (наприклад, окремі факти не володіють необхідними кримінально-правовими ознаками, уточнення тих чи інших ознак вчиненого, недоведеність частини обвинувачення, виключення обставин, що обтяжують покарання), а також мати місце за незмінності фактичних обставин обвинувачення, що пов'язане з помилковою кваліфікацією кримінального правопорушення (допущені помилки у визначенні стадії вчинення злочину, форми співучасті і т.п.).

Змінюючи кримінально-правову кваліфікацію кримінального правопорушення і застосовуючи статтю (частину, пункт статті) Особливої частини КК України, санкція якої не передбачає додаткового покарання, суд апеляційної та касаційної інстанції не вправі його визначати. Так само при перекваліфікації кримінального правопорушення на статтю закону України про кримінальну відповідальність, санкція якої передбачає обов'язкове призначення покарання, апеляційна та касаційна інстанція не уповноважена призначити додаткове покарання, якщо воно не було призначене судом нижчого рівня.

Водночас постає й інше запитання: чи вправі апеляційна та касаційна інстанція змінити

кваліфікацію кримінального правопорушення у такий спосіб, що одна стаття (частина, пункт статті) закону України про кримінальну відповідальність, застосована у вирокі, змінюється в апеляційній та касаційній ухвалі кількома статтями, що передбачають менш тяжкі кримінальні правопорушення? Наприклад, кілька епізодів кримінального правопорушення кваліфіковані як притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України), а апеляційний та касаційний суд вважає, що одні епізоди належить кваліфікувати як завідомо незаконне затримання (ч.1 ст. 371 КК України), а інші – як перешкоджання з'явленню свідка до суду, органів досудового слідства (ст. 386 КК України). Видається, що вказане рішення суд вищої інстанції прийняти вправі, якщо така зміна кваліфікації кримінального правопорушення не означає збільшення обсягу обвинувачення та за умови, що особі було повідомлено про підозру в такому обсязі і від цього обвинувачення вона захищалась в суді першої інстанції.

Утім, апеляційна та касаційна інстанція не вправі внести зміни, що уточнюють частину або пункт статті КК України, за якою засуджений обвинувачений, коли у вирокі не вказані частина або пункт статті, за якою особа визнана винною. У такому випадку вирок підлягає скасуванню, а кримінальне провадження – поверненню на новий судовий розгляд.

Виключення з вирокі окремих складів кримінальних правопорушень, епізодів обвинувачення може потягти за собою зміну виду та розміру покарання. У зв'язку з цим в ухвалі необхідно вказати про зміну покарання, визначеного у вирокі.

Якщо змінюється кваліфікація кримінального правопорушення, то в касаційній ухвалі зазначається нова стаття (частина, пункт статті) закону України про кримінальну відповідальність та визначається міра покарання. Це необхідно робити й тоді, коли покарання, призначене апеляційним (касаційним) судом за новою статтею, прирівнюється до покарання, визначеному у вирокі.

Випадки зміни вирокі стосуються не тільки рішень кримінально-правового характеру (зміст та обсяг обвинувачення, правильність кримінально-правової кваліфікації та

призначення покарання), але й охоплюють корекцію висновків суду цивільно-правового характеру. З огляду на це, п.3 ч.1 ст. 408 КПК України встановлює, що вирок підлягає зміні і у разі **зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на обсяг обвинувачення і правову кваліфікацію кримінального правопорушення.**

Під сумами, які підлягають стягненню, належить розуміти розмір відшкодування (компенсації) шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, зазначений у цивільному позові, а також розмір стягнених процесуальних витрат.

Так, суд вищого рівня з урахуванням всіх обставин кримінального провадження, в тому числі матеріального становища обвинуваченого (засудженого), цивільного відповідача, вправі знизити суму стягнення, встановлену судом першої чи апеляційної інстанції за заподіяння кримінальним правопорушенням (суспільно небезпечним діянням) майнової та (або) моральної шкоди.

Друга частина аналізованого законодавчого положення зумовлена тим, що збільшення присудженої до стягнення суми саме по собі не може бути визнане погіршенням становища обвинуваченого (засудженого) у кримінально-правовому значенні. Правило про недопустимість погіршення становища обвинуваченого (засудженого, виправданого) стосується кваліфікації злочину та міри покарання, а не цивільного позову. Загальновизнано, що винна особа, яка завдала матеріальної шкоди, незалежно від притягнення її до кримінальної відповідальності зобов'язана її відшкодувати. Цим і пояснюється наділення суду вищої інстанції повноваженням по виправленню порушень, пов'язаних із вирішенням цивільного позову у кримінальному провадженні.

Водночас, апеляційному та касаційному суду заборонено збільшувати або зменшувати розмір задоволеного вироком цивільного позову, якщо це вимагає збирання або додаткової перевірки доказів, а також викликає необхідність зміни кваліфікації кримінального правопорушення або обсягу обвинувачення; вирішувати цивільний позов, якщо він не вирішений у вирокі; змінювати вид цивільної

відповідальності – солідарну на дольову (часткову); встановлювати розмір та розподіл процесуальних витрат, якщо це питання у вирокі не вирішено взагалі; розглядати питання матеріальної відповідальності, що не впливають зі шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Якщо при зміні вироку змінюється підстава майнової відповідальності (склад кримінального правопорушення), то залежно від обставин кримінального провадження апеляційний та касаційний суд або сам змінює вирок в частині цивільного позову, або залишає позов без розгляду.

Судова практика свідчить, що зміни до вироків вносяться не лише у наведених вище випадках. Нерідко зміни стосуються питань вирішення долі речових доказів і документів, застосування примусового лікування, заходів піклування про неповнолітніх дітей і збереження майна обвинуваченого (засудженого), а також інших питань, перелік яких, зважаючи на їх різноманітність, важко подати у кримінальному процесуальному законі. Тому у п.4 ч.1 ст. 408 КПК України обґрунтовано вказується, що вирок підлягає зміні також **в інших випадках, коли зміна вироку не погіршує становища обвинуваченого.**

Так, якщо суд нижчого рівня безпідставно не визнав певну обставину такою, що пом'якшує покарання, апеляційна інстанція вправі її визнати, або виключити з мотивувальної частини вироку вказівку про обставину, що обтяжує покарання, без пом'якшення призначеного покарання.

Апеляційна інстанція уповноважена виключити з вироку й помилкове посилання на призначення покарання за сукупністю вироків, у той час як остаточне покарання обвинуваченому призначено на підставі ч.4 ст.70 КК України за сукупністю злочинів, змінити вирок, доповнивши на виконання вимоги ч.4 ст. 70 КК України його резолютивну частину підставою, з якої вирок виконується самостійно, виключити з мотивувальної частини вироку висновок суду щодо встановлення в діях обвинуваченого ознак іншого кримінального правопорушення, обвинувачення в якому в суді першої інстанції не розглядалося, доповнити згідно п.3 ч.2 ст. 374 КПК України вступну частину вироку

найменуванням (номером) кримінального провадження.

Згідно п.15 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 листопада 2012 р. № 10-1717/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» зміна вироку з аналізованої підстави також здійснюється й у разі виключення окремих епізодів обвинувачення, що не підтверджені доказами, не містять складу кримінального правопорушення чи поставлені у вину особі з порушенням порядку застосування процесуального закону, якщо направлення провадження на новий судовий розгляд буде визнано недоцільним [15].

З ч.1 ст. 408 КПК України вбачається, що у ній регламентовані питання лише про зміну обвинувального вироку, але не визначені ні можливість, ні випадки зміни виправдувального вироку. Однак таке право в касаційного суду, безперечно, є. Суд касаційної інстанції, керуючись ч.2 ст. 433 КПК України, з власної ініціативи може внести зміни у виправдувальний вирок на користь виправданого (наприклад, в частині мотивів та підстав виправдання, виключення з вироку формулювань, що ставлять під сумнів невинуватість виправданого), якщо цим не погіршується становище виправданого, не порушується його право на захист, а також якщо у кримінальному провадженні не вимагається збирання і додаткової перевірки доказів. Так, нерідко суди першої інстанції при ухваленні виправдувального вироку не приймають рішень про припинення дії заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі про запобіжний захід. Варто погодитись з В.С. Глушковим, що касаційна інстанція у таких випадках може внести відповідні зміни у виправдувальний вирок, оскільки це покращує становище виправданого та пришвидшує усунення порушень закону [4, с. 22].

На жаль, норми подібного змісту відсутні у главі 31 КПК України. Проте у судовій практиці випадки зміни виправдувального вироку апеляційною інстанцією мають місце [16].

З огляду на це, ч.1 ст. 408 КПК України доцільно доповнити ще додатковим пунктом такого змісту – «застосування іншої підстави для виправдання, викладу інших мотивів для ухвалення виправдувального вироку, виключення з виправдувального вироку формулювань, які ставлять під сумнів невинуватість обвинуваченого».

У ч.2 ст. 408 КПК України встановлені дві підстави для зміни ухвали про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру – зміна правової кваліфікації діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, яка передбачає відповідальність за менш тяжке діяння (п.1); пом'якшення виду примусових заходів медичного чи виховного характеру (п.2). За своєю процесуальною природою вони схожі з відповідними випадками зміни вироку (пп.1, 2 ч.1 ст. 408 КПК України). Тому до них повинні застосовуватись ті ж правила, що стосуються зміни вироку, з урахуванням особливостей проваджень по застосуванню примусових заходів медичного та виховного характеру.

Із змісту ч. 2 ст. 408 КПК України випливає, що у ній йдеться тільки про два види ухвал – про застосування примусових заходів медичного характеру та про застосування примусових заходів виховного характеру. Однак нічого не сказано про інші ухвали, зокрема про закриття кримінального провадження. Однак у судовій практиці підлягають зміні й такі судові рішення [17; 18].

Беручи до уваги припис ч.1 ст. 129 КПК України, який зобов'язує суд першої інстанції при ухваленні рішення про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру вирішити цивільний позов, зміст ч.2 ст. 408 КПК України належить розширити за рахунок ще одного пункту – «зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на кримінально-правову кваліфікацію діяння».

Крім цього, видається за необхідне, за аналогією з п.4 ч.1 ст. 408 КПК України, доповнити ч.2 ст. 408 КПК України ще одним випадком для зміни ухвали – «в інших випадках, якщо зміна ухвали не погіршує становища особи, щодо якої застосовані примусові заходи».

медичного чи виховного характеру, особи, кримінальне провадження, щодо якої закрито, а також засудженого». Дана пропозиція пояснюється тим, що в таких ухвалах, окрім питань, передбачених чинним законодавством, всупереч закону визначається строк застосування примусових заходів медичного характеру, не вказується про скасування запобіжного заходу з моменту доставки неосудного до психіатричного закладу і т.п.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, ст. 408 КПК України доцільно викласти у такій редакції: «Стаття 408. Зміна вироку та ухвали судом апеляційної інстанції.

1. Суд апеляційної інстанції змінює вирок у разі:

1) пом'якшення призначеного покарання, якщо визнає, що покарання за своєю суворістю не відповідає ступеню тяжкості кримінального правопорушення, особі обвинуваченого та обставинам, що пом'якшують і обтяжують покарання;

2) пом'якшення призначеного покарання, якщо визнає недотримання судом першої інстанції інших вимог закону України про кримінальну відповідальність, що встановлюють правила призначення покарання;

3) пом'якшення застосованого заходу кримінально-правового характеру до юридичної особи, якщо суд апеляційної інстанції визнає, що захід кримінально-правового характеру за своєю суворістю не відповідає ступеню тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступеню здійснення злочинного наміру, розміру завданої шкоди, характеру та розміру неправомірної винагороди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою, вжитих юридичною особою заходів для запобігання злочину;

4) зміни кримінально-правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосування статті (частини, пункту статті) закону України про кримінальну відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення або зменшення обсягу обвинувачення;

5) застосування іншої підстави для виправдання, викладу інших мотивів для ухвалення виправдувального вироку,

виключення з виправдувального вироку формулювань, які ставлять під сумнів невинуватість обвинуваченого;

б) зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на обсяг обвинувачення і кримінально-правову кваліфікацію кримінального правопорушення;

7) в інших випадках, якщо зміна вироку не погіршує становища обвинуваченого.

2. Суд апеляційної інстанції змінює ухвалу у разі:

1) зміни кримінально-правової кваліфікації діяння, передбаченого кримінальним законом, і застосування статті (частини, пункту статті) кримінального закону, яка передбачає відповідальність за менш тяжке діяння;

2) пом'якшення виду примусових заходів медичного характеру, якщо визнає, що примусовий захід медичного характеру за своєю суворістю не відповідає характеру і тяжкості захворювання, ступеню тяжкості вчиненого діяння та ступеню небезпечності особи для себе або інших осіб;

3) пом'якшення виду примусових заходів виховного характеру, якщо визнає, що примусовий захід виховного характеру за своєю суворістю не відповідає ступеню тяжкості вчиненого діяння та особі неповнолітнього;

4) застосування іншої підстави для закриття кримінального провадження, виключення з ухвали формулювань, які не ґрунтуються на встановлених судом обставинах;

5) зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на кримінально-правову кваліфікацію діяння;

б) в інших випадках, якщо зміна ухвали не погіршує становища особи, щодо якої застосовані примусові заходи медичного чи виховного характеру, особи, кримінальне провадження, щодо якої закрито, а також засудженого».

Список використаних джерел:

1. Ривлин А. Л. Пересмотр приговоров в СССР / А. Л. Ривлин. – М. : Госюриздат, 1958. – 312 с.
2. Алексеев В. Основания и пределы изменения приговоров кассационной инстанцией / В. Алексеев // Советская юстиция. – 1967. – № 20. – С. 24-26.
3. Береговой И. Е. Пределы полномочий вышестоящих судов по изменению приговора : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.09 / И. Е. Береговой ; Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова. – М., 1981. – 24 с.
4. Глушков В. С. Изменение приговора в кассационной инстанции : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. С. Глушков ; Всесоюзный научно-исследовательский институт советского законодательства Министерства юстиции СССР. – М., 1978. – 26 с.
5. Червоткин А. С. Апелляция и кассация : пособие для судей / А. С. Червоткин. – М. : Проспект, 2010. – 336 с.
6. Захаров Д. О. Правова природа та система рішень апеляційного суду у кримінальному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д. О. Захаров ; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2006. – 20 с.
7. Ухвала Апеляційного суду Херсонської області від 4 лютого 2015 р. Провадження № 11кп/791/130/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42589812>.
8. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 28 січня 2015 р. Справа № 353/1248/14-к. Провадження № 11-кп/779/36/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42483914>.
9. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.
10. Андрушко П. П. Зміна кримінально-правової кваліфікації (правової кваліфікації кримінального правопорушення) у кримінальному провадженні / П. П. Андрушко // Адвокат. – 2013. – № 5. – С. 10-20.
11. Савченко А. В. Щодо питання про правову кваліфікацію кримінального правопорушення / А. В. Савченко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 5. – С. 50-55.
12. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юристъ, 1999. – 302 с.
13. Алексеев А. Процессуальные особенности переквалификации преступлений судами первой и второй инстанций / А. Алексеев // Советская юстиция. – 1969. – № 14. – С. 9-10.
14. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 20 листопада 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41487183>.
15. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 21 листопада 2012 р. № 10-1717/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.
16. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 19 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42458373>.
17. Ухвала Апеляційного суду Волинської області від 5 серпня 2015 р. Справа № 165/710/15-к. Провадження №11-кп/773/224/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48129888>.
18. Ухвала Апеляційного суду Івано-Франківської області від 25 лютого 2015 р. Справа № 345/3197/14-к. Провадження № 11-кп/779/62/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42872148>.

References

1. A. L. Rivlin Review of Sentences of USSR / A. L. Rivlin. – M. : Gosyurizdat, 1958. – 312 p.
2. V. Alekseev Reasons and Limits to Change Sentences by the Court of Cassation / V. Alekseev // *Sovetskaia yustitsiia (Soviet Justice)*. – 1967. – No. 20. – Pp. 24-26.
3. I. Ye. Beregovoi Limits of Authorities of the Highest Courts Related to the Change of the Sentence : synopsis of a thesis for a candidate of juridical sciences : 12.00.09 / I. Ye. Beregovoi ; Lomonosov Moscow State University. – M., 1981. – 24 p.
4. V. S. Glushkov Change of the Sentence in the Court of Cassation : synopsis of a thesis for a candidate of juridical sciences : 12.00.08 / V. S. Glushkov ; All-Soviet Scientific Institute of the Soviet Legislation of the Ministry of Justice of USSR. – M., 1978. – 26 p.
5. A. S. Chervotkin Appeal and Cassation : guidelines for judges / A. S. Chervotkin. – M. : Prospekt, 2010. – 336 p.
6. D. O. Zakharov Legal Nature and the System of Decisions of the Appellate Court in Criminal Justice : synopsis of a thesis for a candidate of juridical sciences : 12.00.09 / D. O. Zakharov ; Yaroslav the Wise National Law Academy of Ukraine. – Kharkiv, 2006. – 20 p.
7. Decision of the Appellate Court of Kherson Region dated February 4, 2015 Procedure No. 11kp/791/130/15 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42589812>.
8. Decision of the Appellate Court of Ivano-Frankivsk Region dated January 28, 2015 Case No. 353/1248/14-k Procedure No. 11-kp/779/36/2015 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42483914>.
9. V. O. Navrotskyi Basics of Criminal Qualification : tutorial / V. O. Navrotskyi. – 2nd ed. – K. : Yurinkom Inter, 2009. – 512 p.
10. P. P. Andrushko Change of Criminal Qualification (Legal Qualification of Criminal Offence) in Criminal Justice / P. P. Andrushko // *Advokat (Lawyer)*. – 2013. – No. 5. – Pp. 10-20.
11. A. V. Savchenko To the Issue of Legal Qualification of Criminal Offence / A. V. Savchenko // *Yudychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav (Law Journal of the National Academy of Internal Affairs)*. – 2013. – No. 5. – Pp. 50-55.
12. V. N. Kudriavtsev General Theory of Crime Qualification / V. N. Kudriavtsev. – M. : Yurist, 1999. – 302 p.
13. A. Alekseev Procedural Peculiarities of Crime Requalification by the Courts of the First and Second Instances / A. Alekseev // *Sovetskaia yustitsiia (Soviet Justice)*. – 1969. – No. 14. – Pp. 9-10.
14. Decision of the Appellate Court of Kyiv dated November 20, 2014 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41487183>.
15. Informational Letter of the Highest Specialized Court of Ukraine related to Civil and Criminal Cases *On Some Issues of the Procedure for Criminal Justice in Review of Court Decisions in the Court of Appellate Instance according to the Criminal Procedure Code of Ukraine* dated November 21, 2012 No. 10-1717/0/4-12 [Online resource]. – Access : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.
16. Decision of Appellate Court of Kyiv dated January 19, 2015 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42458373>.
17. Decision of the Appellate Court of Volyn Region dated August 5, 2015 Case No. 165/710/15-k. Procedure №11-kp/773/224/15 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48129888>.
18. Decision of the Appellate Court of Ivano-Frankivsk Region dated February 25, 2015 Case No. 345/3197/14-k Procedure No. 11-kp/779/62/2015 [Online resource]. – Access : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42872148>.